

Magdalena Gawin**ZALECENIA DLA OPRACOWANIA PROJEKTU
GOSPODARKI DRZEWOSTANEM**
**w parkach, ogrodach i innych formach projektowanej zieleni, wpisanych
do rejestru zabytków**

1. Przedmiot zaleceń

Projekt gospodarki drzewostanem, jest częścią programu prac konserwatorskich lub restauratorskich dla zabytkowych parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków, która wymaga uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Jest to opracowanie projektowe obejmujące różne działania i zabiegi pielęgnacyjne przy drzewostanie, stanowiące załącznik do wniosku o wydanie pozwolenia przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace konserwatorskie i restauratorskie w zabytkowych parkach, ogrodach i innych formach zaprojektowanej zieleni¹. Jest to opracowanie specjalistyczne, dlatego też zalecane jest, aby brali w nim udział: architekt krajobrazu oraz fitopatolog i doświadczony arborysta.

2. Materiały podstawowe

- Aktualna inwentaryzacja szaty roślinnej: szczegółowa, ogólna lub mieszana, ze szczegółowym opisem fitosanitarnym, wykonana na aktualnej mapie zasadniczej. W przypadku, gdy Projekt gospodarki drzewostanem jest częścią projektu budowlanego, to powinien być wykonany na kopii mapy do celów projektowych, poświadczonej za zgodność z oryginałem przez projektanta².
- Koncepcja albo projekt konserwacji lub restauracji zabytku (w przypadku parków i ogrodów zalecane jest używanie określenia: projekt rewaloryzacji).

3. Zawartość projektu

Projekt gospodarki drzewostanem składa się z dwóch części: tekstowej i graficznej.

Część tekstowa powinna zawierać:

1. Informacje wstępne

- nazwę i adres obiektu;
- dane wykonawcy;
- formalną podstawę opracowania;
- określenie stanu prawnego obiektu, w tym – stanu ochrony prawnej;
- cel i zakres opracowania;
- datę wykonania opracowania;
- opis występujących w obiekcie ograniczeń (np. brak dostępności poszczególnych miejsc);
- wykaz materiałów podstawowych, archiwalnych i naukowych wykorzystanych w dokumentacji;

---

¹ Art. 25 ust. 1 pkt 2, art. 36 ust. 1 pkt 1 i 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz art. 83a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

² Art. 8 ust. 1 rozporządzenia Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowego zakresu i formy projektu budowlanego.

Informacja dotycząca zasad przetwarzania danych osobowych przez Administratora oraz praw osób, których dane są przetwarzane została zamieszczona na stronie <http://bip.mkidn.gov.pl> w zakładce ochrona danych osobowych.

- informację o ilości wykonanych egzemplarzy dokumentacji i miejscu jej przechowywania.

2. Opis stanu istniejącego, w tym krótką charakterystykę obiektu z uwzględnieniem stanu zachowania zabytkowej kompozycji zieleni.

3. Wykaz rodzajów zadań lub zabiegów w drzewostanie, przedstawiony w formie tabelarycznej opracowanej zgodnie z poniższym wzorem:

Nr inw.	Nazwa polska/łacińska	Średnica pnia: na wys. 130 cm	Średnica korony (m)	Wys. (m)	Opis fitosanitarny	Skala zdrowotności: 5 stopni	Rodzaje działań: P, R, W, Wl, E, Z, Ps	Zabiegi: CP-S, CP-S-W, CP-S-P
---------	-----------------------	-------------------------------	---------------------	----------	--------------------	------------------------------	--	-------------------------------

Dane podstawowe: nr inwentaryzacyjny, nazwa polska/łacińska), średnica pnia, średnica korony, wysokość i opis fitosanitarny należy przekopiować z inwentaryzacji, stanowiącej materiał podstawowy. Rodzaje przewidzianych działań i zabiegów należy określić w wyniku analiz.

Drzewa i krzewy wskazane do wycinki należy dodatkowo zestawić w osobnej tabeli. Dane dotyczące drzewostanu przeznaczonego do wycinki (obwód pnia na wys. 130 cm i 5 cm od podstawy)³ należy uzupełnić w terenie.

Wzór tabeli z wykazem drzew i krzewów przeznaczonych do wycinki:

Nr inw.	Nazwa polska/łacińska	Obwód pnia: na wys. 130 cm i 5cm od podstawy/lub powierzchnia krzewów(m ²)	Średnica korony (m)	Wys. (m)	Opis fitosanitarny	Rodzaj wycinki: WZ- zdrowotna lub WK-kolizja z kompozycją
---------	-----------------------	--	---------------------	----------	--------------------	---

Część graficzna powinna zawierać:

Rysunek, który należy wykonać w skali 1: 500 lub 1:1000, 1:2000 lub w takiej skali, w jakiej została wykonana inwentaryzacja szaty roślinnej. W przypadku podziału inwentaryzacji na fragmenty, w projekcie gospodarki drzewostanem należy utrzymać te podziały i przedstawić je na odpowiednio oznaczonych arkuszach. Na rysunku należy przedstawić rodzaje projektowanych działań, indywidualnie dla każdej pozycji zinwentaryzowanej szaty roślinnej.

³ Reguluje to art. 83b ust. 1 oraz art. 83f ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody . Informacja dotycząca zasad przetwarzania danych osobowych przez Administratora oraz praw osób, których dane są przetwarzane została zamieszczona na stronie <http://bip.mkidn.gov.pl> w zakładce ochrona danych osobowych.

4. Kolejność działań

1. Przeprowadzenie waloryzacji istniejącej roślinności, pod kątem stanu zdrowotnego, na podstawie opisu fitosanitarnego, zawartego w inwentaryzacji szaty roślinnej oraz na podstawie wizji w terenie (6 stopni – wzorowane na skali zdrowotności drzew według Pacyniaka i Smólskiego)⁴:

- stopień 1 – drzewa zdrowe
- stopień 2 – drzewa z posuszem drobnym i grubym (średnica konara <10cm),
z obecnością szkodników, zarówno ze świata roślinnego, jak i zwierzęcego, występujących w nieznacznym stopniu (pojedyncze osobniki); korona asymetryczna – cięcia pielęgnacyjne, w tym: CP-S, CP-P, CP-F,
- stopień 3 – drzewa z posuszem drobnym i grubym powyżej 30 %, z obecnością szkodników w znaczącym stopniu; korona asymetryczna; pokrój nieznacznie zdeformowany, występują niebezpieczne rozwidlenia typu V – CP-S, CP-P, CP-F, CT-R,
- stopień 4 – drzewa z posuszem drobnym i grubym powyżej 50 % i duże ubytki tkanki drzewnej, korona jest asymetryczna, występują niebezpieczne rozwidlenia typu V,
- stopień 5 – drzewa martwe i zamierające (mające w ponad 70 % obumarłą koronę; pień z licznymi dziuplami); w tym także drzewa stanowiące złomy i wywroty.

2. Przeprowadzenie klasyfikacji danego drzewa, krzewu lub ich grup do konkretnych działań i zabiegów

Rodzaje działań i zabiegów:

- **PIELEGNACJA** to część działań i zabiegów, która uwzględnia: pień, koronę, statykę drzewa. Rodzaj wskazanych działań i zabiegów powinien wynikać z oceny stanu fitosanitarnego danego egzemplarza drzewa lub krzewu, a w projekcie powinno się określić okres prowadzenia prac i częstotliwość wykonywania zabiegów.

Przyjmuje się następujący podział gałęzi według wymiarów średnicy mierzonych u nasady: pęd – do 1cm; cienka gałąź – 1-3 cm; drobna gałąź – 3-5 cm; średnia gałąź – 5-10 cm; konar – powyżej 10 cm.

Pielęgnacja obejmuje:

- **CP-S** – cięcia pielęgnacyjno-sanitarne polegające na usunięciu z drzew gałęzi i konarów martwych, chorych, połamanych (w przypadku krzewów dotyczy

---

⁴ Skala Pacyniaka i Smólskiego – skala zdrowotności drzew stosowana w Polsce od 1973 r., opracowana przez C. Pacyniaka i St. Smólskiego. Pozwala sklasyfikować dane drzewo zarówno pod względem obecności szkodników, jak również uszkodzeń czy ubytków fizycznych. Rozróżnia się pięć stopni: 1.- drzewo zupełnie zdrowe; 2.- drzewo z częściowo obumarłymi, cieńszymi gałęziami w wierzchołkowych partiach korony, z nieznaczną obecnością szkodników (pojedyncze osobniki), zarówno ze świata roślinnego, jak i zwierzęcego; 3.- drzewo, które ma w 50% obumarłą koronę i kłodę lub strzałę, jak również jest zaatakowane w znacznym stopniu przez szkodniki; 4.- drzewo, które ma w 70% obumarłą koronę i kłodę albo strzałę i duże ubytki tkanki drzewnej; 5.- drzewo mające w ponad 70% obumarłą koronę i kłodę lub strzałę.

Informacja dotycząca zasad przetwarzania danych osobowych przez Administratora oraz praw osób, których dane są przetwarzane została zamieszczona na stronie <http://bip.mkidn.gov.pl> w zakładce ochrona danych osobowych.

gałęzi) lub jemioly, a także odrostów z pnia i przy odziomku. Zalecane jest usuwanie posuszu, gdy jego opadanie stwarza zagrożenie dla otoczenia. Przeciwnie, w ustronnych zakątkach parków czy zieleńców, posusz może być pozostawiony ze względów ekologicznych. W zakres cięć pielęgnacyjno-sanitarnych wchodzi także odmładzanie krzewów.

- **CP-S-W** – cięcia pielęgnacyjno-sanitarne weteranizujące dotyczą tylko drzew starszych – tzw. weteranów (drzew o szczególnych wartościach biologicznych, kulturowych i estetycznych ze względu na ich wiek, wymiary i stan⁵), głównie dębów. Technika cięcia naśladuje efekt naturalnego łamania się konarów.
  - **CP-S-P** – cięcia pielęgnacyjno-sanitarne prześwietlające polegają na usunięciu pędów i cienkich gałęzi wadliwie rosnących; wyłącznie o średnicy do 3 cm, w wyjątkowych wypadkach dotyczy gałęzi drobnych do 5 cm. Prześwietlanie nie powinno zmieniać, ani wysokości, ani pokroju drzewa. Nie powinno także przekroczyć 15% objętości korony.
  - **CP-F** – cięcia pielęgnacyjno-sanitarne formujące polegają na poprawie zdeformowanego pokroju drzewa (asymetryczna korona lub pokrój, wybujały wzrost), zbliżonego do jego naturalnej, zgodnej z gatunkiem formy. Dopuszcza się usuwanie pędów i drobnych gałęzi do 5 cm średnicy, zaś powyżej, do średnicy 10 cm – tylko w uzasadnionych przypadkach, np. dla uzyskania lub odtworzenia historycznych dekoracyjnych form „topiarystycznych”, żywopłotów, szpalerów, barokowych boskietów itp. W zakres cięć formujących wchodzi także formowanie pokroju krzewów.
- **REDUKCJA** – cięcia techniczne
- Redukcja obejmuje:
- **CT-F** – cięcia technicznie formujące mają na celu likwidowanie kolizji drzew z urządzeniami technicznymi lub obiektami budowlanymi; umożliwiają wzajemne optymalne współistnienie drzewa i będącego z nim w konflikcie obiektu; mogą także mieć na celu odsłonięcie znaków informacyjnych, utrzymanie widoczności na skrzyżowaniach dróg parkowych lub zachowanie ich skrajni.
  - **CT-R** – cięcia technicznie redukcyjne to cięcia w koronie wykonywane w celu niwelacji wad budowy korony drzewa (wychodzące poza granice pielęgnacji – usuwane są konary powyżej 10 cm średnicy), m.in. na skutek zaniedbań, nieprawidłowo przeprowadzonych cięć, zdeformowanych w wyniku ocienienia itp. Spotykane wady budowy korony:
    - korona dwu- lub wielopniowa z ostrym rozwidleniem (typu V),
    - zaburzona statyka,
    - korona silnie asymetryczna z przesuniętym środkiem ciężkości,
    - korona zdeformowana o nienaturalnym pokroju.Ten rodzaj cięć może być konieczny jako uzupełnienie cięć pielęgnacyjno-sanitarnych w przypadku usuwania jemioly, której gniazda wrosnięte są w grube konary. Zabiegi te nie powinny jednakże przekraczać redukcji 30% korony.

○ **WIAZANIA konarów**

---

⁵ Prof. dr hab. inż. Marek Siewniak, *Potrzeba wyznaczenia „drzew weteranów” spośród drzew pomnikowych. Drzewa weterani grupa drzew wymagająca szczególnej ochrony.* Polska Rada Arborystyki PRA, <http://www.drzewa.edu.pl/sites/default/files/weterani/Drzewa%20weterani%20do%20publikacji%20MB%2020170831.pdf>

Rozróżniamy wiązania:

- **Wl-st** – statyczne
- **Wl-d** – dynamiczne (elastyczne)

Wiązanie wykonuje się na 2/3 wysokości zabezpieczonego rozwidlenia.
Rozróżniamy:

- wiązania pojedyncze,
- w trójkąt i jego wielokrotność,
- obwodowe.

○ **EKSPERTYZA** dendrologiczna

Ekspertyzę dendrologiczną wykonuje się w celu określenia statyki drzewa (dotyczy głównie starodrzewu). Do wykonania ekspertyzy kwalifikuje się najcenniejszy starodrzew, ważny w układzie kompozycyjnym, który ze względu na zły stan zdrowia ma zachwianą statykę i stanowi potencjalne zagrożenie dla mienia i osób przebywających w parku.

○ **WYCINKA**⁶

- **WZ** – wycinka ze względu na zły stan fitosanitarny, w tym także z karczowaniem – **WZk** lub z frezowaniem – **WZf**,
- **WK** – wycinka ze względu na kolizję z kompozycją (przedstawioną w koncepcji lub projekcie konserwacji lub restauracji), w tym także z karczowaniem – **WKk** lub z frezowaniem – **WKf**,
- **WS** – wycinka selekcyjna zaznaczonej grupy, w tym także z karczowaniem – **WSk** lub z frezowaniem – **WSf**.

○ **ZABEZPIECZENIE** drzew i krzewów na czas inwestycji

Zabezpieczenie drzew musi dotyczyć wszystkich jego części: korony (związanie, podwiązanie), pnia (szalowanie, ogrodzenie) i systemu korzeniowego (metody bezrozkopowe na odcinkach chroniących korzenie drzew; wygradzanie systemu korzeniowego drzewa – co najmniej strefy rzutu korony).

Akty prawne

- ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2018 r. poz. 2067, z późn. zm.)
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. poz. 1609)
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 1614, z późn. zm.)
- rozporządzenie Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowego zakresu i formy projektu budowlanego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1935)

---

⁶ Wszystkie kwestie dotyczące usunięcia drzewa lub krzewu reguluje art. 36 ust. 1 pkt 1 i pkt 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz art. 83a ust. 1, art. 83b, art. 83c, art. 83d i art. 83f ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Informacja dotycząca zasad przetwarzania danych osobowych przez Administratora oraz praw osób, których dane są przetwarzane została zamieszczona na stronie <http://bip.mkidn.gov.pl> w zakładce ochrona danych osobowych.

Literatura

1. Majdecki L., *Ochrona i konserwacja zabytkowych założeń ogrodowych*, PWN. Warszawa 1993
2. Chachulski Z., *Pielęgnowanie i leczenie drzew starszych*, Libra-Print, Warszawa 2011
3. Chachulski Z., Rodek L., *Pielęgnowanie i ochrona drzew z normami jakości*; Polskie Towarzystwo Chirurgów drzew, Łódź 2014
4. Kosmala M., *Pielęgnowanie drzew i krzewów ozdobnych*, Poradnik, PWRiL, Warszawa, 2000
5. Siewniak M., *Cięcie drzew, krzewów i pnączy*. Przewodnik dla arborysty, Kluczbork 2009 .
6. Siewniak M., *Cięcie drzew i krzewów ozdobnych w obiektach zabytkowych*, [w:]”Kurier Konserwatorski” 8/2010
7. *Drzewa w krajobrazie*. Podręcznik praktyka, redakcja: Kamil Witkoś-Gmach i Piotr Tyszko- Chmielowiec. Fundacja Eko-Rozwoju, Wrocław, 2014